

KOTORSKE LISTINE (2)

Jovan J. Martinović

In the second part of the selection of documents from the medieval Kotor we are publishing: a treaty on peace between Omiš and Kotor; a contract between Dubrovnik and Kotor on commissionership and the need for having valid documents; decree on the internal trade in Kotor under the rule of the Nemanjić dynasty; gift of the empress Constantis to the people of Kotor; decision on securities; typical introduction in documents from the end of the 12th century; decree of the city council on the management of public affairs; a document on relations between the clergy and the city government; gift of the bishop Bovalis; provision on composing documents; inscription of a new church from the 13th century; decision on the obligation of shipping companies to give contributions to the bishop and a ban on dealing with St. George Monastery in front of Perast.

3. 1167. godine:

Ugovor o miru između Omišana i Kotorana

Ova isprava je ustvari najstariji dokument o pomorstvu Kotora, koji je kasnije gotovo cjelokupnu svoju ekonomiju i egzistenciju temeljio na pomorskoj i prekomorskoj trgovini i privredi.

Isprava nije sačuvana u originalu već u kasnijim štampanim prepisima, a u svima se pojavljuje izraz „vicecomes“ (u dativu: „vicecomiti“), što je – na osnovu prethodne isprave o posvećenju oltara katedrale Sv. Tripuna i pomena priora (gradskog kneza) Vite – ispravljeno u: „Vite comiti“ (odnosno, „knezu

¹ Martinović Jovan, *Iz kotorskih isprava XII vijeka*, Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor, XIII, Kotor, 1965, str.149-152. Prihvaćeno u: *Istorija Crne Gore* (dr. Jovan Kovačević), I, Titograd, 1974, str. 420.

Viti“), te kao takvo prihvaćeno¹.

Smičiklas, Codex, II, str. 116, br. dok. 109;

Lucius, Inscriptiones, 60;

Farlati, Illyr. sacr., VI, 434;

Wenzel, Cod. Arpadianus, VI, 114;

Kukuljević, Codex, II, 79.

**Ego Nicola kenesius Alemuyssii una cum meis consangv-
neis et cum omnibus, qui sub meo dominio sunt, iuramus
tibi, Vite, comiti Catharino, et omnibus Catharinis qui sub
vestro dominio sunt, super dei euangelia, salua fide et bona
intentione, ut ab hodierna die nos et nostri successores vobi-
scum et vestris successoribus puram et rectam pacem habe-
mus, absque dolo, usque ad nonam generationem; et si
Catharinus conduxerit nauem et fecerit nobis iustitiam, nul-
lam lesionem ei faciemus, et a Malonta² usque Tracti³, si
uiderimus nauem que Catharum uenire uoluerit, nullum
damnum ei faciemus. Sic deus nos adiuuet et hec sancta dei
euangelia. Anno millesimo CLXVII.**

P r i j e v o d:

Ja, Nikola, knez Omiša sa mojim srodnicima i sa svima koji su pod mojom vlašću, kunemo se tebi, Viti, knezu Kotora, i svim Kotoranima koji su pod vašom vlašću, na Božje jevandjelje, u zdravoj vjeri i u dobroj namjeri, da ćemo od današnjeg dana mi i naši nasljednici sa vama i vašim nasljednicima imati čisti i pravi mir, bez prevare, sve do devete generacije; i ako Kotoranin dovede brod i sa nama ispravno postupa, nikakvu mu štetu neće-

² Farlati, l.c.: **Malonto** (Molunat).

³ Farlati, l.c.: **Trasti** (Trašte).

mo učiniti, i ako od Molunta do Trašta vidimo brod koji u Kotor namjerava doći, nikakvu mu povredu nećemo napraviti. Tako nam pomogao Bog i ovo sveto Božje jevanđelje. Godine Gospodnje 1167.

(Preveo takođe: Milošević A, o.c., str. 68-69)

Do kontaminacije imena kneza Vite („Vite comiti“), pomenutog u prethodnoj ispravi iz 1166. godine sa titulom „prior“, sa pojmom: „vicecomiti“, došlo je svakako uslijed slične grafije slova „C“ i „T“, kao i lošeg čitanja originalnog dokumenta. Takođe je nelogično da bi knez Nikola (Kačić) iz Omiša, grada poznatog po svojim gusarima, polagao svečanu zakletvu na Božje jevanđelje pred zamjenikom kneza („vicecomes“) grada Kotora. Ovaj gradski činovnik inače se pominje jedino u citiranoj listini iz 1167.godine i u jednom poglavlju Statuta grada Kotora⁴.

4. 1181, 20. septembra, u Dubrovniku:

Ugovor između Dubrovčana i Kotorana

Original ove isprave nalazi se u Dvorskom arhivu u Beču, sa dva prepisa (Cattaro 163. 5. 427/65), kako donosi Smičiklas, koji ga je svakako čitao.

Smičiklas, Codex, II, str. 179, br. dok. 177;

Ljubić, Listine, I, 11;

Kukuljević, Codex, II. 123.

In anno dominice incarnationis millesimo centesimo octogesimo primo, indictione quintadecima, vicessimo die mensis septembris, in Ragusio.

Comes Triphon dominator Catari veniens Ragusium cum Dabrio et Johanne de Dabro et Bolla de Sazauezo, Blasio de

⁴ Sindik Ilija, *Komunalno uređenje Kotora od druge polovine XII do početka XV stoleća*, Beograd, 1950, str. 98.

Fancello et Buticio de Poto ad pacem firmam in eternam tenendam hoc statuerunt ex parte tocius Catari cum Flascono et tota communitate Ragusina, ut quicumque Raguseus uel Catarinus crediderit sua, primum videat cui credat, et dum crediderit, super alium non valeat tenere se nisi super debitore suo, ut pignores non sint infra Ragusium et Catarum. Et quicumque Raguseus uel Catarinus iusticiam quesierit, cum carta de communi civitatis vadat ad querendam iustitiam, et rediens ad ciuitatem suam cartam adducat de communi ciuitatis, de iniusto uel iustitia, quod perpessus fuerit, cum carta uadat et cum carta redeat. Nulli credatur nisi cartam habuerit de communitate ciuitatis.

P r e v o d:

Godine od otjelotvorenja Gospodnjeg hiljadu sto osamdeset prve, indikcije petnaeste, dvadesetog dana mjeseca septembra, u Dubrovniku.

Knez Tripun, gospodar Kotora, došavši u Dubrovnik sa Dabrom i Ivanom Dabrovim i Bolom Sazavezom, Blažom Fancelom i Buticiom Potom, da čvrsti mir u vječnosti održe, ovako su odlučili od strane čitavog Kotora, sa Flaskonom i čitavom opštinom Dubrovnika, da ako bilo koji Dubrovčanin ili Kotoranin hoće da povjeri svoje, neka prvo vidi kome će povjeriti, a ako bude pozajmio, ne može od drugoga potraživati osim od svoga dužnika, i neka ne bude zaloga između Kotora i Dubrovnika. I ako bilo koji Dubrovčanin ili Kotoranin bude tražio pravdu, neka ide sa ispravom gradske opštine da traži pravdu, a vrativši se u svoj grad neka sačuva ispravu gradske opštine, o nepravdi ili pravdi, koju bude pretrpio, sa ispravom neka ode i sa ispravom neka se vrati. Neka se nikome ne vjeruje ako nema ispravu gradske opštine.

(Preveo i: Milošević A., o.c., str. 69)

Tipičan primjer ugovora o povjerilaštvu i potrebi pošedovanja pravovaljanih dokumenata, neophodan za odnose između dva značajna trgovačka centra kakvi su bili Dubrovnik i Kotor toga vremena.

Vrlo je karakteristično da se u ovom ugovoru kao **vladalac** („dominator“) Kotora javlja knez Tripun, budući da svega pet godina kasnije, Kotor potpada pod dominaciju srpske države Nemanjića, kako će se videti iz sljedeće isprave. Pored njega pominju se kotorski poslanici Dabro i Ivan Dabrov, svakako članovi, odnosno, eponimi stare kotorske porodice Dabro, zatim jedino ovđe spomenuti Bola de Szavezo i Blažo Fancelo, dok bi Buticije de Poto, nedovoljno čitko napisan, mogao da bude član ili eponim kasnije poznate kotorske vlasteoske porodice Euticio, dok su njihovi sagovornici i supotpisnici ugovora Flaskon, svakako knez Dubrovnika, i čitava opština dubrovačka.

5. 1186. godine, mjeseca januara, u Kotoru:

Jura, setnik župana Nemanje, propisuje neke odredbe

Oko 1170. godine vrhovnu vlast u Raškoj preuzeo je Stefan Nemanja, davši na upravu svojoj braći: Stracimiru oblast oko Zapadne Morave, a Miroslavu Hum i dio Polimlja. Nakon smrti moćnog vizantijskog kralja Emanuela Komnena, 1180. godine, iskoristivši rasulo u Vizantiji, Nemanja je počeo da širi svoju državu prema istoku (do Velbužda) i jugu (do Skopja i Prizrena) ali je najviše uspjeha imao u Primorju đe je, poslije smrti kralja Bodina, dotadašnja dukljanska država bila uništena unutrašnjim trzavicama. Nemanja je do 1185. godine osvojio grad Skadar i okolne manje gradove Danj, Sardu, Drivast, Svač, kao i Ulcinj i Bar, koje je djelimično razorio i iz njih išćerao Vizantijce, dok je Kotor poštedio i u njemu, navodno, imao svoj dvor.

Doljenavedenu ispravu diktirao je Nemanjin predstavnik, setnik Jura, zajedno sa trojicom gradskih sudija, koje je postavljao

župan. Ispravu je Smičiklas donio prema starom ritualu crkve Sv. Tripuna, napominjući da se ova listina pominje i u rukopisu JAZU (HAZU) u Zagrebu: „Catharensia Miscellanea“, II, b. 25, str. 308.

Smičiklas, Codex, II, str. 198, br. dok. 194;

Rad JAZU, I., 127-8;

Kukuljević, Codex, II, 135.

In nomine eterni dei et saluatoris nostri Jesu Christi. Anno millesimo centesimo octuagesimo sexto, mense ianuario, tempore domini nostri Nemanne, iupani Rasse

Ego Jurha setnicus, directus in civitate Cataro a predicto magno iupano, una cum iuratis iudicibus ab ipso constitutis: Junio Sergii, Jacobo Boce, Petrolino Gregorii, et cum omnibus nobiles Catarensibus ... sub pulsatione campane ... ut ab hodierno die in antea, si quis ex nostris concivibus emerit de aliquo servo palas vel arundines siue salices, det sex michalatos⁵, de quibus unum accipiat comes ciuitatis et quinque dentur ad utilitatem ecclesie sancti Trifonis. Et servus qui habet iubbatum, vendat palam siue in porta, uel dominus eius interogetur. Et super servum, qui furtum fecerit non possit plus dari iudicatura nisi duo uel tres perperi⁶; super liberum autem detur iudicatura quantumcumque datori iudicature placuerit.

P r i j e v o d :

U ime vječitoga Boga i Spasitelja našega Isusa Hrista. Godine

⁵ **Michalatoa**, vizantijski novac XII vijeka, vrijednosti jednog srebrnog groša.

⁶ **Perper** nikada nije bio kovan kao moneta, već je služio kao obračunska jedinica i sadržavao u sebi 12 srebrnih **groševa**, a svaki groš 30 bakrenih **folara**.

hiljadu sto osamdeset šeste, mjeseca januara, u vrijeme gospodara našeg Nemanje, župana Raške.

Ja Jura setnik, upućen u grad Kotor od rečenog velikog župana, zajedno sa zakletim sudijama, od **istoga** postavljenim: Junijem Sergijevim, Jakobom Boce i Petrolinom Gregorijevim, i sa svim plemićima kotorskim ... uz zvonjavu zvona ... da od današnjeg dana u naprijed, ako neko od naših sugrađana bude kupio od nekog sluge (roba ?) drvenu građu ili trsku ili drvo vrbe, neka plati šest mihalata, od kojih će jedan uzeti knez grada, a pet će se dati u korist crkve Sv. Tripuna. A sluga (rob ?) kome bude naloženo mora da prodaje drvenu građu samo na vratima, ili će njegov gospodar biti optužen. A slugi koji ukrade, ne može se izreći presuda osim dva ili tri perpera; prema slobodnome pak neka se izrekne presuda koliko god davaocu presude bude dovoljno.

(Preveo /sa greškama/ i: Milošević A., o.c., str. 69)

Iako relativno kratka, ova odluka setnika Jure, sa sudijama koje je postavio veliki župan, i sa plemstvom grada, što bi moglo da predstavlja tzv. Veliko vijeće, puna je nejasnoća, naročito u prvom dijelu. Naime, teško je pretpostaviti da bi prodaja drvene građe, trske i vrba od strane slugu (robova ?) predstavljala neku vrstu krivičnog djela, kažnjivog sa šest vizantijskih novaca zvanih „mihalatos“. Ostale odredbe ove odluke su jasnije i prihvatljivije.

6. 1195. godine, mjeseca novembra, u Palermu:

Darovnica carice Konstance Kotoranima

Ova listina sadrži, između ostalog, i darovnicu rimske carice i kraljice Sicilije, Konstance, brodarima grada Kotora o oslobođanju od plaćanja taksa u Apuliji. Pošto se najveći dio ove listine odnosi na uređenje odnosa unutar Arhiepiskopije grada Baria, na čijem je tronu tada sedio Doferije, a u čijem se sastavu nalazila kotorska Biskupija, to će se ovdje donijeti samo uvo-

dni dio sa intitulacijom, te onaj pasus koji se odnosi direktno na grad Kotor.

Sforza Fedele, Bari e Kotor, un singolare caso di rapporti fra le due sponde Adriatiche,

Bari, 1975, str. 94.

Monumenta Montenegrina, VI, str. 62-63.

In nomine sancte et individue Trinitatis, amen.

Constantia, divina favente clementia Romanorum imperatrix et regina Sicilie, semper augusta.

.....

Ad instantiam quoque precum sepe dicti Doferii, venerabilis archiepiscopi, auctoritate nostra statuimus et donamus, ut quia civitas Catere, que est in Dalmacia, suffraganea est Barenensis archiepiscopatus, quod ad honorem regni nostri redundare, quociencumque Caterini cives ad partes Apulie venerint, de quibuscumque fuerint impetiti, non respondeant nec satisfaciant nisi in curia Barenensis ecclesie, concedentes etiam obtentu ipsius archiepiscopi, ut ab exactione ancoratici et plateatici, quod de navibus eorum et de mercimoniis suis in portu et civitate Bari tenebantur hactenus baiulis nostris exolvere, liberi sint ipsi Caterini penitus et immunes. Ad huius autem concessionis, confirmationis et constitutionis nostre memoriam et inviolabile firmamentum presens privilegium nostrum conscribi et maiestatis nostre sigillo cereo iussimus roborari, anno, mense et indictione subscriptis.

Data Panormii, anno dominicæ incarnationis millesimo centesimo nonagesimo quinto, mense Novembris, indictione quatuordecima, regnante domino nostro Henrico sexto, Dei gracia magnifico Romanorum imperatore semper augusto et rege Sicilie gloriosissimo, anno regni eius vicesimo quinto, imperii vero quinto et regni Sicilie anno primo, feliciter, amen.

Prijevod:

U ime svetog i nedjeljivog Trojstva, amen.

Konstanca, Božjom milošću rimska carica i kraljica Sicilije, uvijek uzvišena.

.....

Na silne molbe gorerečenog Doferija, časnog nadbiskupa, po volji našoj odlučujemo i dajemo da grad Kotor, koji se nalazi u Dalmaciji, a sufragan je nadbiskupije u Bariju, u čast našeg kraljevstva obdarujemo, ako bilo koji građani Kotora budu došli u oblast Apulije i od bilo koga budu napadnuti, neka ne odgovaraju i neka se ne opravdavaju osim u sudu crkve Barija; dozvoljavajući takođe po nagovoru istog nadbiskupa, da od naplate takse za sidrenje i za zauzimanje tržnog mjesta, koje bi do sada trebalo da se plate našim službenicima od njihovih brodova i njihove robe u luki i gradu Bariju, neka isti Kotorani budu oslobođeni i potpuno izuzeti. Za ovo pak naše dopuštenje, potvrdu i odredbu, kao uspomenu i neoporivi dokaz, ovu privilegiju smo napisali i naredili da se ovjeri voštanim pečatom našeg veličanstva, doljenapisane godine, mjeseca i indikcije.

Izdato u Palermu, godine Gospodnjeg utjelovljenja 1195, mjeseca novembra, indikcije 14., za vladanja našeg gospodara Henrika VI, Božjom milošću uvijek uzvišenog cara Rimljana i najslavnijeg kralja Sicilije, u godini njegovog vladanja 25-oj, carevanja zapravo petoj i kraljevanja u Siciliji prvoj, sa srećom, amen.

*Ovu listinu je Nikčević donio u cjelini, ali je u dijelu koji se odnosi na Kotor; za tipične pomorske i trgovačke izraze „**ancoraticum**“ (taksa za sidrenje broda) i „**plateaticum**“ (taksa za zapremanje prostora, odnosno, tezgji na tržnici, ili prosto: pjacarina) *dozvolio da se pogrešno prevedu izrazima „brodarina“, što bi više odgovaralo pomorskom pojmu „najam broda, navao“, odnosno, „putarina“, što stvarno nema nikakve veze, budući da se radi o tezgama na tržnici.**

No svejedno, ova listina je nesumnjiv dokaz da je u XII vijeku biskupija Kotora bila podređena nadbiskupiji italijanskog grada Barija u pokrajini Pulja, o čemu će se raspravljati na drugom mjestu, a to je s prekidima ostala sve do 1828. godine, te da su pomorsko-trgovačke veze između Kotora i luke Bari bile vrlo intenzivne, a da su Kotorani dobili jednu značajnu povlasticu, koja je bila dugo poštovana.

7. 1197. u Kotoru:

Odluka sudija kotorskog suda o zalozima.

Smičiklas je donio samo tzv. „Ulomak listine kotorske“ prema rukopisu u arhivu JAZU (HAZU) „Catharensia Miscellanea“, II. b, str. 308, zapravo samo uvodni dio sa invokacijom i datacijom, a samu odluku nije iščitao, pa će ovdje biti donesena prema kserokriranoj kopiji iz starog brevijara katedrale Sv. Tripuna koja se čuva u Sankt Petersburgu, a ustupljena je ljubaznošću dr Dušana Sindika.

Smičiklas, Codex, II, str. 287, br. dok. 270.

† In no(min)e et(er)ni d(e)i y salvatoris n(ostr)i IHU XPI (Jesu Christi). Anno ab i(n)car(natione) d(omi)ni n(ost)ri mill(esimo) nonag(esimo) VII (septimo), sub te(m)pore d(omi)ni Velcanni, Dioclie, Dalmacie, Tribunie atq(ue) Toplizze incltyi regi(s), et d(omi)ni Bocdani comitatu(m) Catari obtinens⁷.

Nos Catarenses iudices Junius Sergii, Jacob(us) Leoce, Maur(us) Iupan(us)⁸, Petrolinus G(re)g(orii), Micha

⁷ Doneseno prema Smičiklasu, sa izvjesnim ispravkama prema petrogradskom rukopisu.

⁸ Na ktitorskom natpisu na crkvi Sv. Luke u Kotoru iz 1195. godine kao ktitor se pominje **Maurus filius Andree Cazafrangi**, pa se odmah nameće pomisao da se radi o jednoj te istoj ličnosti.

Pag(anus), Pascalis Drag(us), Marin(us) Euaicius, Nicolaus Graban(us), Dabraza potis Basilii et li intrans laspne s(an)c(t)i Triphonis die(m) pulsata ca(m)pana fecim(us) collecspo(n)e(m) et hoc decretu(m) scribere fecim(us): Ut deinceps null(us) homo p(re)su(m)at credere ut i(nter)p(e)llare ius res zarro(?) sup(er) aliqua pigna auri ut argenti ut cuilibe(t) pignori nisi sup(er) mone-ta(m); si habuerit iubent ei credat. Si au(tem) aliq(ui)s sup(er) aliqua pigna crediderit et aliq(ui)s ueniens ip(s)a pigna calu(m)pniauerit dicens sibi furata ut rapta habuerit, ipse a(li)qua pigna cognoverit, accipit ea(m) sine sco(m)parasque et ad huc sup(er) ip(s)i pigna ipse q(u)i p(o)statu(m) habuerit co(m)ponat curie ui fot pom (?). Et nul(l)i ho(mini) presum(mat) aliq(ui)s emere furtiue ut ab sconsē nisi pala (?). Et si emerit aliq(ui)s p(er)dat p(o)stu(m). Et si aliq(ui)s i(m)p(o)staverit Lusorib(us) zarroz (?) siue pignu(m) exi(m)de nulla(m) rastoe (?) sup(er) ip(s)u(m) ualeat querere.

P r i j e v o d:

U ime vječnoga Gospoda i Spasitelja našega Isusa Hrista. Godine od otjelovljenja Gospoda našeg 1197. U vrijeme gospo-dara Vukana, slavnoga kralja Duklje, Dalmacije, Travunije i Toplice, i gospodina Bogdana, kneza Kotora.

Mi kotorski sudije: Junije Sergijev, Jakov Leoce, Maurus župan, Petrolin Gregorijev, Miha Pagan, Paskal Dragov, Marin Evaicijev, Nikola Graban, Dabrača silnog Bazilija i tekućeg dana Sv. Tripuna, učinivši da zazvo-ni zvono i ovu odredbu naredismo da se napiše: da nijedan čovjek ne bi smio da bi ometao pravdu uzastopno pozajmiti stvari za kocku osim zalog u zlatu ili u srebru ili bilo koji drugi zalog osim novca; ako je imao neka se zakune i vjerovaće mu

se. Ako pak neko neke zaloge pozajmi a neko došavši iste zaloge lažno prisvoji, rekavši da su mu ukradeni ili oteti, i sam iste zaloge prepozna, neka ih uzme bez oklijevanja, a zbog toga za iste zaloge onaj koji je imao zahtjev neka dostavi sudu

.....

I nijednom čovjeku

(Preveo samo uvodnu intitulaciju: Milošević A., o.c., str. 70)

Po nekim indicijama, ova i prethodno navedena odluka o zalozima, mogle bi da predstavljaju odredbe, koje su kasnije bile unesene u najstariju verziju kotorskog gradskog Statuta, čiji je prvi dio kodifikovan tokom prve polovine XIV vijeka

8. 1199, mjeseca jula, u Kotoru:

Uvodni dio jedne odluke vijeća

Smičiklas donosi samo uvodni dio ove listine, sa invokacijom i datacijom, završen riječima „slijedi odluka vijeća“, u zagradama, a prema rukopisu u arhivu JAZU (HAZU) „Catharensia Miscellanea“, II. b. 21, str. 308, što nije bilo dostupno.

Smičiklas, Codex, II, str. 324, br. dok. 305.

In Christi nomine. Anno ab incarnatione domini nostri MCXCIX, indictione II, mense iulio, sub tempore regis Velcani et comitis ciuitatis Desimiri (sequitur decretum consilii).

P r i j e v o d:

U ime Hristovo. Godine od otjelovljenja Gospoda našeg 1199, indikcije druge, mjeseca jula, u vrijeme kralja Vukana i kneza grada Desimira (slijedi odluka vijeća).

Velika je šteta što nije bilo moguće iščitati i prekontrolisati tekst ove odluke, ni po zagrebačkom ni po petrogradskom rukopisu, pošto bi i ona kao i dvije prethodne, mogla predstavljati

dio jezgra budućeg kodifikovanog gradskog Statuta, dok se knez Desimir pominje i u sljedećoj ispravi, koja možda predstavlja rekonstrukciju gore naznačene odluke.

9. 1200. godine, 3. januara, u Kotoru:

Odluka vijeća o uređenju javnih poslova

Smičiklas je ovu listinu očigledno kontrolisao prema zagrebačkom rukopisu „Catharensia Miscellanea“, II. b. 25, ali nju donose i ostali polihistori. S druge strane, ova isprava je veoma značajna, pošto se u njoj prvi put pominje notar vijeća („consilii notarius“), prezbiter Junije, dakle, prvi titulirani gradski notar.

Smičiklas, Codex, II, str. 341, br. dok. 318;

Farlati, Illyr. sacr., VI, 435-436;

Wenzel, Cod. Arpadianus, VI, 221;

Kukuljević, Regesta, 1, I.

In nomine dei eterni et saluatoris nostri Iesu Christi, anno MCC, in mense ianuarii in die 3. Nos nomine populorum Catharinorum, in primis Iupan(us)⁹ Maurus, Jacob(us) Lerce, Voracius Symeonis, Euticius, Micha pag(anus), Paschalis Dragus, Rile Dabraza, Nicolaus Grabanus, cum omni populo ciuitatis, similiter et dominorum, Micha archidiaconus cum suo capitulo ibi existens.

Recollere et firmiter in mente retinere, quod qondam sub tempore comitis Benesse veniens quidam legatus a romana curia nomine Gualterius et coram sui presentia reclamauisse totius populus ciuitatis de superfluitate laboris, quam sine

⁹ Budući da nije bilo moguće kontrolisati nijedan od pomenutih rukopisa, može se pretpostaviti da je ime Lupinus zapravo pogrešno pročitana izraz „in primis“, te da prezime **Lupanus**, iza koga ne bi trebalo da dođe zarez, treba prepraviti u titulu **Iupanus** i povezati je sa ličnim imenom **Maurus**, kako je to urađeno u prethodnoj bilješci.

misericordia exigebant a suis debitoribus. Unde per uoluntatem omnium nostrum ex iussione apostolica decreuerunt hoc, ut pro decem annis de labore non plus possit querere exactor nisi duplicatos solidos ad rationem de quinque in sex¹⁰, quoniam in antiquo tempore hoc fuit usu nostre ciuitatis, alium laborem non exigebant nisi de quinque in sex. Unde pro decem annis deorsum non possit querere nisi medium laborem de quinque in sex; et decem uero annos sursum non possit querere nisi duplicatos.

Hac quidem scripturam bene recolimus esse factam, sed nullo modo eam inuenire potuimus, sed quia cuncta que illic scripta sunt pleniter recolentes, iuxta hoc decretum hanc scripturam confirmamus et firmiter perpetualiter esse tenendam communi uoluntate iubemus. Hoc fuit factum sub tempore domini nostri regis Velcanni et comitatum regente apud nos Desimirus eius famulus.

Ego autem Junius, presbyter et consilii notarius, audiens hoc ab ipsis nobilibus sine dilatione prenotauit.

P r i j e v o d:

U ime vječitog Gospoda i Spasitelja našega Isusa Hrista, godine 1200., mjeseca januara, dana 3. Mi u ime naroda Kotorana: kao prvo župan Maurus, Jakov Lerce, Voracius Simeonov, Euticius, Miha Pag(anus), Paskal Drago, Rile Dabrača, Nikola Grabanus sa čitavim narodom grada, podjednako i gospode, Miha arhidakon sa svojim kaptolom je ovdje prisustvovao.

Obnovili smo i čvrsto u pameti zadržali, da je nekada u vrijeme kneza Beneše došao jedan poslanik iz rimske kurije po imenu Gvalterius i tokom njegovog prisustva žalio se čitav

¹⁰ Uobičajeni način naplate kamate na novac koji nije na vrijeme vraćen, bila je formula: „**od pet (perpera) na šest (perpera)**“, što zapravo iznosi **20%** zatezne kamate.

narod grada zbog previsokih kamata, koje su bez milosti naplaćivane od dužnika. Stoga po želji svih naših, a po apostolskom nalogu, odlučili su, dakle, da za deset godina kamata izvršitelj ne može više tražiti od dvostrukih solida, po interesu od pet na šest (ili 20%), budući da je u staro vrijeme to bilo u običaju našeg grada, a drugu kamatu ne mogu naplaćivati nego od pet na šest. Stoga za idućih deset godina ne može se tražiti nego polovina kamate od pet na šest; a za deset zapravo proteklih godina ne može se tražiti osim dvostrukih.

Dobro se sjećamo da je ovaj dokument bio izrađen, ali ga nikakvim načinom nismo mogli naći, no budući da su sve one isprave potpuno zapamćene, pored tog dekreta i ovu ispravu potvrđujemo i zahtijevamo da čvrsto i trajno zauvijek bude na snazi, po opštoj volji. Ovo je učinjeno u vrijeme gospodara našeg kralja Vukana i kod nas vladajućeg kneza Desimira, njegovog sluge.

Ja naime Junije, prezbiter i notar vijeća, saslušavši ovo od istih plemića, bez odgađanja zapisah.

(Preveo takođe: Milošević A., o.c., str. 75)

Karakteristično je naglasiti da se u sve četiri posljednje navedene isprave XII vijeka ponavljaju gotovo ista imena gradskih magistrata i članova vijeća:

	1186	1197	1199.	1200.
knez:	Jura setnik	Bogdan	Desimir	Desimir
vijećnici:	Junije Sergijev	Junije Sergijev
	Jakob Boce	Jakob Leoce	Jakob Lerce
	Petrolin Grgurov	Petrolin Grgurov
	Maurus župan	župan Maurus
	Miha Paganus	Miha Paganus
	Paskal Drago	Paskal Drago
	Marin Euticije Euticje
	Nikola Graban	Nikola Graban
	Dabrača Bazilijev	Rile Dabrače
	Voracije Simeonov

Ovo bi moglo da znači da se pred sam kraj XII vijeka, nakon potpadanja Kotora pod srpsku dominaciju, u gradu ustalio sistem vlasti na čelu sa knezom, koga je postavljao kralj, i gradskim vijećem sastavljenim od plemića, koji često donose odluke zajedno sa svim građanima grada.

10. 1215, mjeseca avgusta, u Kotoru:

Odnos sveštenstva i sudske vlasti

Smičiklas ovu ispravu donosi samo na osnovu starijih kodeksa, bez kontrole i čitanja originala, pa će tako i ovdje biti urađeno.

Smičiklas, Codex, III, str. 135, br. dok. 117;

Farlati, Illyr. sacr., VI, 436;

Wenzel, Cod. Arpad., VI, 377;

Kukuljević, Reg. no. 100.

In anno dominicae incarnationis MCCXV, mense augusti.

Evenit tunc, ut pro quodam debito fuissent datae aptagiae¹¹ super presbyterum Michaelem comiti Tupze; et postquam hoc factum nunciatum fuisset archidiacono Sergio, qui tunc primatum ecclesiae tenebat, venit in curia coram iudicibus, qui ipso tempore erant, videlicet Drago potis Basillii cum Petro potis Tryphonis atque Simeonis Iunii, et coram istorum iudicio convicerunt comitem Tupzam.

Et iudicatum, ut comes non auderet accipere aptagias super ullum clericum nisi episcopus, vel si ibi episcopus in civitate non fuerit, hanc potestatem archidiaconus habeat tollendi aptagias super quemlibet clericum.

Scriptis haec Iunius, communi notarius.

¹¹ **Aptagija** bila vrsta zamjene utvrđene plate sudijama, za svaku parnicu posebno, kako je to utvrđeno kasnije u Statutu grada Kotora, pogl. XIII.

Prijevod:

U godini Gospodnjeg utjelovljenja 1215, mjeseca avgusta.

Dogodilo se tada da su zbog nekog duga bile date aptagije za prezbitera Mihaila knezu Tupči; i kada je ovaj slučaj dojavljen arhiđakonu Sergiju, koji je tada bio na čelu crkve, došao je lično kod sudija, koji su u tom vremenu bili: Draga potomka Bazilijevog¹², Petra potomka Tripunovog¹³ i Simeona Junijevog¹⁴, i na njihovom sudu dokazao krivicu kneza Tupče.

A presuđeno je da knez ne smije primati aptagije za nijednog klerika već biskup, a ako biskup ne bi bio u gradu, ovo ovlašćenje će imati arhiđakon da podigne aptagije za svakog klerika.

Napisao je ovo Junije, opštinski notar.

Ovu ispravu je u svojoj raspravi komentarisao I. Sindik, razmatrajući sudsko uređenje Kotora¹⁵.

11. 1217, mjeseca oktobra, u Kotoru:

Darovnica biskupa Blaža Mateju Bovalisu

Don Ivo Stjepčević u svom izuzetno akribičnom djelu o kotorskoj katedrali¹⁶, prenosi legendu preuzetu iz brevijara stolne crkve o tome da je makedonski car Samuilo u svom pustošnom naletu na Primorje pred kraj X vijeka odnio iz katedrale gravu Sv. Tripuna, te da je Matej Bovalis uspio da vrati svečevu glavu natrag.

¹² Drago Bazilijev, sigurno sin priora (kneza) Kotora **Bazilija** koji se pominje u natpisu na crkvi Sv. Luke iz 1195. godine.

¹³ Petar Tripunov, sigurno sin kneza **Tripuna**, vladaoca Kotora, iz isprave iz 1181. godine.

¹⁴ Simeon Junijev, sin **Junija Sergijevog**, sudije iz isprave iz 1186. godine.

¹⁵ Sindik I., o.c., str. 109-111.

¹⁶ Stjepčević Ivo, *Katedrala Sv. Tripuna u Kotoru*, Split, 1938, str. 29-30.

Smičiklas, Codex, III, str. 163, br. dok. 136;
Farlati, Illyric.sacr., VI, 439;
Kukuljević, Reg. no. 105 i 211 (pod god. 1227.).

In nomine dei aeterni et salvatoris nostri Jesu Hristi.

Ego Blasius licet indignus Catharensis episcopus una cum omni Catharensi clero necnon comunitatis praedictae sub domini(o) regis Radoslaui, facimus hunc breve Matthaео de Bovalis proprer bonum servitium, quod gessit circa nostrae ecclesiae et nostrae ciuitatis adducens nobis caput santissimi Tryphonis, nostri protectoris. Igitur de pleno corde facimus sibi exenium secundum nostrum posse et donamus sibi agrum de sancto Theodoro, ut habeat illud cum dei benedictione et nostra, et habeat potestatem ex illo facere suam uoluntatem, sicut ei placuerit. Et hoc sibi concedimus, ut ex omni collectione, quae in civitate fuerit de magna siue de minima, ipse et filii eius et universo suo haerede, qui de Matthaео nati fuerint, sint absoluti ab omni dacione comunis in perpetuum, et cum gesta de hac translatione scripserimus, ipsum in eadem gesta scribam. Et hec omnia quae sibi permittimus et sacramento firmamus. Et quicumque hoc decretum anihilare tentaverit et hanc permissionem sibi datam non audierit, ex parte dei omnipotentis sit maledictus et subiaceat in poena excommunicationis, dum ipse vixerit.

Et ad confirmandum haec pagina notarius capitularis ex iussione episcopi iuravi(t) Tryphon archidiaconus cum presbytero Jacobo archipresbytero et presbytero Junio, communis notario, et multis aliis presbyteris, unitis cum Tryphone Bolize et Milessa Dine, quoniam ipso tempore iudices iurati erant in civitate. Testes exinde existentibus Sergaludino, Anreas Catth(ene ?), Marino Mosche, Joannes Eutici, Joannes Jacobi, Petrus filius Ioannis Dubionis¹⁷. Et hoc

¹⁷ Ovo prezime treba ispraviti u **Dabronis**, prezime poznate kotorske vlasteoske porodice.

donum quod sibi damus nullus homo praesumat sibi eum tollere pro qualiscumque suo debito. Hoc fuit anno millesimo CCXVII, mensis octobris.

Ego autem Junius presbyter et communis notarius ex iussione scripsi.

P r i j e v o d:

U ime vječitog Boga i spasitelja našeg Isusa Hrista.

Ja, Blaž, iako nedostojni biskup kotorski, zajedno sa čitavim kotorskim klerom kao i rečenom opštinom, u vrijeme vladavine kralja Radoslava, napravismo ovu ispravu Mateju Bovali radi dobre usluge, koju je pružio našoj crkvi i našem gradu, vrativši nam glavu Sv. Tripuna, našeg zaštitnika. Stoga iz puna srca činimo mu ustupak prema našim mogućnostima i dajemo mu polje kod Sv. Teodora¹⁸, da ga ima sa božjim i našim blagoslovom, i da ima mogućnost da od njega čini po svojoj volji, kako mu se bude sviđalo. Takođe mu dozvoljavamo da od svakih sakupljanja, koja bi bila u gradu, bilo velika ili mala, on i njegovi sinovi i svi njegovi potomci, što bi od Mateja potekli, budu oslobođeni od svih davanja opštini i to zauvijek, a kao što ćemo dokazati o ovome prenosu zapisati, i ovo ćemo u dokaze zapisati. I sve ovo što smo njemu dozvolili zakletvom potvrđujemo. A ako bi bilo ko ovu odluku pokušao poništiti te ovu dozvolu njemu datu ne bi poslušao, od strane svemogućeg Boga neka bude proklet, i neka potpadne pod kaznu izopćenja, dok god živi.

Da potvrdi ovu stranicu notarske knjige, po nalogu episkopa, zakleo se Tripun arhiđakon sa prezbiterom Jakobom, arhiprezbiterom, i prezbiterom Junijem, opštinskim notarom, i mnogim

¹⁸ Jedina od oko 300 postojećih crkava u opštinama Boke Kotorske (Kotor, Tivat, Herceg-Novi) posvećena Svetom Teodoru (Tironu) nalazi se u selu Zagora, u oblasti Petoselica u Donjem Grblju.

drugim prezbiterima, zajedno sa Tripunom Bolicom i Milešom Dinom, pošto su u to vrijeme oni bili zakleti sudije u gradu. Svjedoci su zatim bili Sergaludin¹⁹, Andrija Kat(ena)²⁰, Marin Moska²¹, Ivan Euticijev²², Ivan Jakovov²³, Petar sin Ivana Dabrona. A ovaj dar što smo mu dali, nijedan čovjek ne smije mu oduzeti zbog bilo kakvog duga. Ovo bijaše godine 1217, mjeseca avgusta.

A naime ja, Junije prezbiter i opštinski notar, po nalogu napisah.

Jedna od tipičnih darovnica srednjeg vijeka, utoliko dragocjenija jer se radi o povraćaju najveće gradske relikvije Kотора – „slavne glave Sv. Tripuna“. Ivo Stjepčević opširno raspravlja o prenosu moćiju Sv. Tripuna, donesenih najvjerovatnije iz Konstantinopolja početkom IX vijeka, u drvenom kovčežiću položenom u mali mramorni sarkofag, što se i sada čuva u relikvijaru katedrale, te o njihovom privremenom odnošenju za vrijeme Samuilove navale na Kotor, najvjerovatnije u Italiju, budući da je oko 1006. godine na Martovom polju u Rimu prefekt Krescencije podigao crkvu u čast ovog sveca, koju je posvetio papa Ivan XVIII (1003-1009.), a koja je kasnije porušena. Tada je dio svečevih moćiju vraćen natrag u Kotor, a dio ostao u Rimu, u crkvi San Spirito in Saxia. Mnogo kasnije, 1378. godine, prilikom svoje pohare Kотора mletački admiral Vettor Pisani odnio je u Veneciju jednu goljenicu svečevog tijela, koja se i danas čuva u tamošnjoj crkvi San Fantina, dok je „slavna glava“ nakon mnogo peripetija, zaslugom Mateja Bovalisa tek početkom XIII vijeka vraćena u Kotor.

¹⁹ Ovo ime bi, po svemu sudeći, moglo da bude turskog porijekla.

²⁰ Pomorac **Andrija Katena** javlja se u kasnijoj kotorskoj ispravi iz 1222. godine.

²¹ Prezime koga nema u repertoaru kotorskih porodica.

²² Predak kotorske porodice **Euticio** (Utici).

²³ Možda jedan od najstarijih članova kotorske plemićke porodice **Jakonja** (Jakanja).

**12. 1221. godine, 15. septembra u Kotoru:
Odredba o sastavljanju isprava**

Uvodni dio ove isprave donio je Farlati, sa malom greškom u čitanju imena gradskog kneza, dok je Smičiklas donosi prema objavljenom čitanju u Radu JAZU i Kukuljevićevim regestima.

Smičiklas, Codex, III, str. 194, dok. br. 169;

Farlati, Illyric.sacr. VI, p. 436;

Kukuljević, Reg., no 138;

Rad. Jugosl. akad., I, 129.

In nomine dei eterni et salvatoris nostri Jesu Christi. Anno millesimo ducesimo vigesimo primo, quindecimo die intrante mense septembris, sub tempore domini regis Radoslavi et comitis Desali (Farlati: de Soly), episcopi vero Blasii, Leo pulsata campana civitatis sic stabilivimus, ut ab hodierno die in antea nulla carta de lege non scribatur nisi in curia coram iudicibus. Et quicumque voluerit facere aliquam creditazzam alicui homini sive de aliquo negotio, non possit facere chartam nisi ambobus (!) partes presentes fuerint, et in huc modum testes adsint cum uno de iudicibus. Et quicumque extra hoc decretum chartam scribere presumpserit, sit falsa et irrita et non accipiatur in curia, et notarius qui eam scripsit sit in sententia. Et ab hodierno die in antea hoc stabilivimus, ut mos que antea fuit in civitate de venditione hereditatum, illud conservetur, ut sit sicut in antiquo tempore.

P r i j e v o d:

U ime vječitoga Boga i Spasitelja našeg Isusa Hrista. Godine 1221, dana današnjeg 15. septembra, u vrijeme gospodina kralja Radoslava i kneza Desala, kao i episkopa Blaža, Leo²⁴

24 Dalje su slijedila imena gradskih sudija, od kojih je samo jednome sačuvano ime: Leo ...

..... zvonilo je zvono grada ovako smo ustanovili, da od današnjeg dana unaprijed nijedna zakonita isprava ne smije se pisati osim na sudu pred sudijama. I ko god bi htio napraviti neko ovlašćenje nekom čovjeku ili o nekom poslu, ne može napraviti ispravu ako obije strane ne budu prisutne, a na taj će način i svjedoci biti prisutni sa jednim od sudija. A ako bi neko mimo ove odluke želio napraviti ispravu, neka bude nevažeća i poništena i da se ne prihvati u sudu, a notar koji bi je napisao neka bude osuđen. I od današnjeg dana unaprijed ustanovićemo da se običaj, koji je ranije postojao u gradu o prodaji nasljedstva tako sačuva, kao što je bio u starim vremenima.

Ovom ispravom se donekle potvrđivao raniji ugovor između Kotora i Dubrovnika o potrebi posjedovanja javnih isprava u bilo kakvim poslovima. U kasnijim notarskim sveščićima iz perioda 1326-1337.godine upravo iz toga razloga vrlo često imamo slučaj da stranke donose na sud razne papire („cedulla“), ponekad pisane eventaulno ćiriličkim pismom („cum alfabeto scriptae“), sa molbom da ih notar svede u javni oblik („in publicam formam“).

13. 1221 – 1222. godine, u Kotoru:

Posveta nove crkve Svete Marije „od rijeke“

Smičiklas navodi: „Kukuljević u Regestama, no. 146, ima ispod regesta ovu opasku: „Ex coll. Papafave. Exemplum litterae repertae per d. Antonium ep. Catharenssem in altari sanctae Mariae Fluminis, a. 1120. mense octobri“²⁵.

Smičiklas, Codex, II, str. 207, br. dok. 181.

²⁵ Radi se svakako o godini **1420**, kada je u Kotoru stolovao biskup Antonius iz Bitonta (**1410-1420**).

Memoriae comendatur, quod ecclesia sanctae Mariae de Flumine et ecclesia sancti Iohannis de Portello²⁶ semper fuerint sub regimine horum haereditariorum: videlicet de comite Iohanne et de Dersa cum his qui sunt de Bisacca, quas ecclesias rexerunt ipsi per plurimos annos, denique veniente in vetustate ipsa ecclesia erat opus reedificandi eam, tum successores de dictis propagationibus cupientes renovare ecclesiam sanctae Mariae, diruerunt veteram et in loco eius fabricaverunt aliam, quae post multa annorum curricula, hoc est anno 1221., mense octobris in vigilia sancti Lucae, sub tempore regis Radoslavi et domini Blasii Catharensis episcopi completa fuit.

Homines qui de illorum progenie egressi fuerunt, studuerunt dedicare ecclesiam sanctae Mariae virgini, adiungentes etiam ecclesiam sancti Iohannis de Perzagno²⁷. Homines autem qui ecclesiam dedicaverunt de superiorum veterum origine fuerunt: imprimis presbyter Iacobus, abbas eiusdem ecclesiae sanctae Mariae qui originem ducebat de iis de Bisacca, et presbyter Angelus cum fratre suo Calenda filio Tryphonis, Nichiforus de Draghihna cum Leonardo, qui processerunt de comite Iohanne, cum Martholo filio Dobrazae et eius fratribus et Tryphon Ratislavae cum Prodano Sclepi, genero Marini Ratislavae, et filii Martae cum filiis Marcellae et filiis Sabadazi, qui exorti sunt de iis de Dersa, et presbyter Marinus Taponi cum fratribus suis et Simon Odalae et

²⁶ Mala crkva Sv. Ivana „de portella“ nalazila se u južnom dijelu grada (ostaci otkriveni pod zgradom mletačke Vojne bolnice, sada Centra za kulturu), dok je uz sjeverni zid crkve Sv. Marije „od rijeke“ u XV vijeku prigrađena kapela Sv. Ivana, na koju se nastavlja dvospratna sakristija i kasniji barokni zvonik.

²⁷ Očigledno je došlo do kontaminacije lokaliteta: „de Portella“ i „de Perzagno“.

Margaritus natus de filia Grubinae cum Georgio filio Vitae, Bello et Iohanne. Et Donatus de Rys et Petrus natus de filia de Palmicae de Rys cum filiis Mengazae de Rys et Matovona Draghi er Georgius cum Bogdano diacono, nepote archipresbyteri et filii Veturi cum filiis Marci de Stephano. Et filia Andrea Zaponi et filii Romani cum filia Ursacii de Stephano.

Suprascripti igitur haereditarii sanctae Mariae considerantes bonum auditorium Georgii Simeonis qui in ipsa ecclesia misit Strabinum cumque coniuge Raislava, concesserunt ipsi dedicare ecclesiam cum ipsis abbatibus sancti Georgii et sancti Petri Buduensis.

Presbyter Micha Pasche, testis, archipresbyter Chatarensis, copiavit, fuitque testis M. archidiaconus cathedralis, presbyter M. Stoici testis.

P r i j e v o d:

Neka je povjereno sjećanju da su crkva Sv. Marije „od Rijeke“ i crkva Sv. Ivana „od portele“ uvijek bile pod upravom ovih nasljednika: naime, od kneza Ivana i od Dersa sa onima što su od Bisaka, koji su crkvama upravljali sami za više godina, a budući da je sama crkva bila ostarila, i došlo vrijeme da se pregrađuje, tada su nasljednici ovih koljena želeći da obnove crkvu Sv. Marije, srušili staru i na njenom mjestu podigli drugu, koja je poslije protoka mnogo godina, a naime godine 1221, mjeseca oktobra, uoči praznika Sv. Luke, u vrijeme gospodina kralja Radoslava i don Blaža, kotorskog episkopa, bila završena.

Ljudi koji su od njegovog poroda proizašli nastojali su posvetiti crkvu Sv. Mariji Djevici, pridružujući takođe i crkvu Sv. Ivana sa Prčanja. Ljudi pak koji su crkvu posvetili od veoma starog porijekla potiču: najprije prezbiter Jakov, opat iste crkve Sv. Marije, koji je porijeklo vodio od onih Bisaka, i prezbiter Angel sa svojim bratom Kalendom, sinom Tripunovim, i Nikifor Dragina sa Leonardom, koji su potekli od kneza Ivana, sa Martolom,

sinom Dobrače i njegovom braćom, pa Tripun Ratislava sa Prodanom Sklepom, zetom Marina Ratislave, i sinovi Marte sa sinovima Marceli i sinovima Sabadaza, koji su potekli od onih Dersa, te prezbiter Marin Tapon sa svojom braćom i Simon Odale i Margaritus, rođen od kćerke Grubine, sa Georgijem, sinom Vitinim, i Belom i Ivanom. Pa Donat Ris i Petar, rođen od kćeri Palmice Risa, sa sinovima Mengače Risa, i Matovon Dragov i Georgije sa đakonom Bogdanom, nećakom arhiprezbitera, i sinovi Vetura sa sinovima Marka Stefanovog. I kćerka Andreje Zapona i sinovi Romanovi sa kćerkom Urzacija Stefanovog.

Gorenavedeni dakle nasljednici Sv. Marije, smatrajući dobrim savjet Georgija Simeonovog, koji je u istoj crkvi postavio Strabina sa njegovom ženom Raislavom, dozvolili su mu da posveti crkvu sa opatima Sv. Georgija²⁸ i Sv. Petra Budvanskog.

Prezbiter Mihael Paškov, svjedok, arhiprezbiter kotorski, napisao, i bili su svjedoci M(?), arhidakon Katedrale, i prezbiter M(?) Stojkov, svjedok.

Tokom istražnih arheoloških radova, vođenih unutar i oko stojiće crkve Sv. Marije „od rijeke“ prije radova na statičkom osiguranju i revitalizaciji ove značajne sakralne građevine iz XIII vijeka, pronađeno je da su temelji sadašnje crkve šeli na ostatke temelja srednjeg broda trobrodne starohrišćanske bazilike, najstarije episkopalne crkve u Kotoru iz prve polovine VI vijeka, datirane u ovaj period na osnovu analogija sa drugim crkvenim građevinama na istočno-jadranskoj obali koje su u krstionici - baptisteriju, u apsidalnom prostoru sjevernog broda bazilike, imale krsni zdenac krstolikog oblika²⁹. Ovim su u cjelini potvrđeni

²⁸ Možda, opatije Sv. Đorđa (Juraja) na otočiću ispred Perasta.

²⁹ Medić-Čanak Milka, *Arhitektura Nemanjinog doba*, II, Beograd, 1988, str. 208 i d.

Martinović J. Jovan, *Ranohrišćanska krstionica ispod crkve Sv. Marije „od rijeke“ u Kotoru*, Prilozi za povijest umjetnosti u Dalmaciji, 29, Split, 1990, str. 5-29.

navodi iz prvog dijela ove isprave da je stara episkopska bazilika usljed dotrajalosti bila srušena, a na njenom mjestu bila sa-
građena druga, odnosno, sadašnja stojeća crkva, kojoj se na kra-
ju ovog dijela isprave određuje tačna vremenska determinacija.

Mogla bi da unese zabunu notica o pridruženoj crkvi Sv. Ivana, koja se jednom označava kao „od portele“, malih vrata za izbacivanje smeća u more, a drugi put se navodi da se radi o nekoj crkvi „na Prčanju“, ali smo mišljenja de je ovdje došlo do kontaminacije imena krivnjom notara, a da se radi svakako o kapeli Sv. Ivana, prizidanoj početkom XV vijeka uz sjeverni zid sadašnje crkve.

Drugi dio isprave sadrži imena tadašnjih hereditara, nasljednika osnivača ranije episkopske bazilike, odnosno, nasljednika kneza Ivana³⁰, te kotorskih porodica Dersa i Bisaka. Mnogi od ovih patronimika ili porodičnih prezimena ne pominju se u jedno stoljeće kasnijim unescima iz najstarijih notarskih knjiga za period 1326-1337. godine, izuzev patricijskih porodica Ratislava (Kuli) i Drago, te pučanske porodice Dersa, čiji je jedan ogranak ostao u prvoj polovini XIV vijeka u Kotoru, a drugi prešao u Dubrovnik, uzevši kasnije slovensko prezime Držić. Možda bi bilo interesantno navesti da se u prvoj polovini XIV vijeka sastav hereditara dosta izmijenio, te da se kao nasljedne porodice sa pravom donošenja određenih odluka, posebno imenovanja opata i rektora, pominju sljedeća prezimena:

Martinović J. Jovan, *Najstariji sakralni objekti u Kotoru*, Glasnik Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, Odjeljenje umjetnosti, knj. 11, Podgorica, 1992, str. 167-198.

³⁰ Tokom restauracije izvornog krova od kamenih ploča na crkvi S. Marije „od rijeke“, ispod recentnog krova od kupa kanalice, pronađena su tri ulomka grede septuma, od kojih je na jednon ispisana simbolička i stvarna invocacija, a na druga dva ime izvjesnog Ivana sa suprugom (... **IOHANNIS CVM CONIVGE** ...), koji bi možda mogao biti knez Ivan iz citirane isprave.

Bugata, Petrača, Bugon i Žalparica, dok se od porodica navedenih u ispravi o posvećenju iz 1221. godine ponavlja jedino prezime plemićke porodice Ratslava (odnosno: Kuli)³¹.

14. 1222., mjeseca juna, u Kotoru:

Obaveza davanja priloga brodaru biskupu

Smičiklas takođe donosi ovu ispravu po Farlatiju i Kukuljevićevim Regestima, budući da njen original nije sačuvan, pa nije mogla biti vršena kontrola.

Smičiklas, Codex, III, str. 213, 187;

Farlati, Illyr. sacr., VI, str. 436;

Kukuljević, Regesta, no 149.

Anno dominicae incarnationis MCCXXII, mense iunii, indictione X.

Coram nobis iuratis iudicibus Joanne Jacobi et Desa, Blasius Catharensis episcopus missit querimoniam super naucleros navium, dicens quia oporteret dare mihi redditum tam de maioribus navibus quam de minoribus; denique ad hanc questionem respondit Andreas Catene dicens: quia nunquam scimus datum fuisse de minoribus barcellis. Interea vocantes naucleros quaesierunt eos, si antea datum fuisset, et in hoc testificatus est Simon dicens: quia episcopus Sergius me convenit de hoc reditu, et iudicatum est me dare, et dedi illud sibi. Testificantibus et aliis hominibus, Lampridius Zize cum Vitalio Faroni et Martino Mosche.

Unde nos iudices ex consensu aliquorum nobilium sic iubente, ut deinceps tam maiores naves quam barcelle daren redditum episcopo, sicut moris est. Et hoc invenimus: redditum de more de uno arbore medium modium, et de duobus arboribus unum modium.

³¹ Mayer A., *Monumenta Catharensia*, II, unesak br. 1709.

P r i j e v o d:

Godine Gospodnjeg otjelotvorenja 1222, mjeseca juna, indikcije desete.

Pred nas zaklete sudije Ivana Jakobovog i Dešu, Blaž, kotorski episkop, postavio je pitanje o brodarima brodova, govoreći da mu treba dati prilog kako od velikih brodova tako i od malih; stoga je na to pitanje odgovorio Andrija Katena, rekavši da nikada nisu znali da je bilo davano episkopu od manjih barki. U međuvremenu pozvavši brodare, zapitali su ih da li je ranije ovo bilo davano, a na to je svjedočio Simon rekavši da je episkop Sergije³² zatražio od njega da mu dâ prilog te da mu je bilo presuđeno da mora dati, pa je to i dao. Svjedočili su i drugi ljudi, Lampridije Zize sa Vitalom Faronom i Martinom Moskom.

Stoga smo mi sudije uz saglasnost nekoliko plemića ovako odlučili, da ubuduće i veliki brodovi i male barke daju prilog episkopu, kako je običaj. A ovako smo smislili: prilog po običaju od jednog jarbola pola modija, a od dva jarbola jedan modij³³.

³² Epitaf episkopa Sergija Leonovog iz 1205. godine uzidan je u spoljašnji zid stepeništa relikvijara Katedrale.

³³ Težinsko-zapreminska mjerna jedinica modij u XIV vijeku u Dubrovniku je iznosila oko 57 kilograma, ali se nije mogla ustanoviti veličina kotorskog modija u XIII, pa ni u kasnijim vjekovima. Opet ponavljamo, da je prevod ovoga teksta u novoj ediciji *Monumenta Montenegrina*, tom VI/1, str. 82-83, priređivača V. D. Nikčevića potpuno pogrešno preveden, budući da je tamo napisano da „dohodak od jednog broda bude pola modija, a od dva broda jedan modij“, a radi se ustvari o brodovima sa jednim ili dva jarbola („arbor“).

Isprava je interesantna već i stoga što svjedoči da je u Kotoru početkom XIII vijeka bilo velikih brodova sa dva jarbola te manjih barki sa jednim jarbolom, od kojih su sve bile obavezne davati biskupu jedan ili pola modija kao vrstu izdržavanja; nažalost, nije zapisano da li se radilo o žitaricama ili pak o drugom važnom artiklu - soli, koja se u Kotor uvozila najčešće sa područja Zadra. Zanimljivo je da se u ovoj ispravi uopšte ne pominje gradski knez ili srpski kralj, vjerovatno stoga što se radilo o internim pitanjima.

15. 1229. godine, 11. oktobra, u Kotoru:

Zabrana poslovanja sa samostanom Sv. Georgija (ispred Perasta)

Smičiklas donosi ovu ispravu isto tako samo po Farlatiju i Kukuljeviću.

Smičiklas, Codex, III, str. 313, br. dok. 279;

Falati, Illyr. sacr., VI, str. 439;

Kukuljević, Regesta, no 237.

In anno domicae incarnationis MCCXXVIII, 11 die astante mensis octobris, pulsata campana etc.

In primis dominus Blasius episcopus Catharensis cum Tryphone archidiacono et reliquis clericis de capitulo, cum iudicibus iuratis et nobiles civitatis hoc decretum institutum, ut ab hoc die in antea nullus homo ex civitate praesumat credere aliquam causam abbati Matthaeo sancti Georgii nec ipsius monachis super causis sancti Georgii, nec nullus homo audeat ab illis emere terras aut vineas de sancto Georgio, nec credere illis aliquam pecuniam super paramentis monasterii. Et quicumque hoc fecerit, perdat pretium, quod illis datum habuerit, insuper subiaceat in poena excommunicationis.

P r i j e v o d:

Godine Gospodnjeg otjelovljenja 1229, 11. dana tekućeg mjeseca oktobra, zazvonivši zvonom itd.

Najprije gospodin Blaž, kotorski biskup, sa Tripunom arhida-konom ... i ostalim klericima kaptola, sa zakletim sudijama i ple-mićima grada, ovu smo odluku ustanovili, da od današnjeg dana ubuduće nijedan čovjek ne može unaprijed uzimati u zalog u nijednom slučaju opatu Mateju Sv. Đorđa³⁴ niti samim monasi-ma o stvarima Sv. Đorđa, niti nijedan čovjek da se ne usudi kupiti zemlje ili vinograde Sv. Georgija, niti pozajmiti njima nikakav novac za crkvene odežde. A ako neko ovo učini, izgu-biće cijenu koju je njima dao, a što više potpašće pod kaznu izopćenja.

Očigledno se radilo o sporu kotorske biskupije sa opatom stare benediktinske opatije na otočiću Sv. Juraja, koja nije spa-dala pod jurisdikciju biskupije, a inače je Perast pokazivao tež-nje da se osamostali ispod vlasti Kotora, što mu je kasnije i uspjelo.

³⁴ Od stare benediktinske opatije iz IX-XI vijeka na prirodnom otočiću Sv. Đorđa (Juraja) pred Perastom nije ostalo ni traga, osim nekoliko ulomaka kamenog preromaničkog crkvenog namještaja, budući da je na njene temelje u XVII vijeku sagrađena sadašnja skromna barokna crkva, čiji je pod pokriven nadgrobnim pločama grobnica peraških porodica.